

Η ΑΓΙΟΤΗΣ ΩΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΓΝΩΡΙΣΜΑ

Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης

Ἡ ἀγιότητα κατὰ τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἰδιότητα τοῦ Θεοῦ. Ἅγιος εἶναι μόνο ὁ Θεός. «Εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος» φάλλει ἡ Ὅρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἀλλά καὶ ὅταν κάτι ἀφιερώνεται στὸν Θεό, ὀνομάζεται ἐπίσης ἅγιο. Ἐπειδὴ αὐτό ξεχωρίζεται ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ προσφέρεται στὸν ἅγιο Θεό, προσλαμβάνει καὶ αὐτὸ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ ἁγίου. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπον. Ὅποιος ἀφιερώνεται στὸν Θεό χαρακτηρίζεται ἅγιος. Στὸν ἄνθρωπον ὅμως ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτός δὲν ἔχει μόνο παθητικὴ σημασία, ὅπως στὰ διάφορα ἀντικείμενα, ἀλλὰ καὶ ἐνεργητικὴ.

Ὁ ἀγιασμὸς τοῦ ἀνθρώπου πραγματοποιεῖται μὲ τὸ Βάπτισμα καὶ διατηρεῖται μὲ τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴ. Ὁ Χριστιανὸς ὀνομάζεται ἅγιος, γιατί δέχεται τὸν ἀγιασμὸ ἀπὸ τὸν Θεό, στὸν ὁποῖο πιστεύει καὶ μὲ τὸν ὁποῖο συνδέει τὴ ζωὴ του. Γιὰ νὰ διατηρήσει ὅμως τὴν ἀγιότητα, πρέπει νὰ συνεργασθεῖ καὶ ὁ ἴδιος μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ. Κάθε πιστός, παρατηρεῖ ὁ ἱερός Χρυσόστομος, εἶναι ἅγιος «καθὰ πιστός ἐστι, κἄν κοσμικός ᾗ τις, ἅγιός ἐστιν»¹.

Ἡ ἀνθρώπινη ὅμως ἀγιότητα δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ. «Ὁ Θεὸς ἅγιος λέγεται, ἀλλ' οὐχ ὡς ἡμεῖς»². Φύσει ἅγιος εἶναι μόνο ὁ Θεός. Ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἅγιος κατὰ χάρη καὶ μετοχή. Παρὰ ταῦτα ἡ ἀγιότητα τῶν ἁγίων δὲν εἶναι κάποια ὑποδεέστερη ἀγιότητα, ἀλλὰ ἡ ἴδια ἡ ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ. Ὅπως ὑπογραμμίζει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἡ ἀγιότητα, στὴν ὁποία μετέχουν οἱ ἅγιοι, εἶναι ἄκτιστη καὶ ἀναρχη³. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ ἅγιοι μποροῦν νὰ κινηθοῦν πέρα ἀπὸ τὴν κτιστότητα καὶ τὴ χρονικότητα.

1. Ἰω. Χρυσόστομος, Ὅμιλία εἰς Ἑβραίους 10, 4, PG 63, 87.

2. Ἰω. Χρυσόστομος, Ὅμιλία εἰς Ἰωάννην 14, 2, PG 60, 93.

3. Γρηγορίου Παλαμᾶ, Περὶ θείων ἐνεργειῶν 18, ἐπιμ. Π. Χρήστου. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Συγγράμματα, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη 1966, σ. 110.

Χωρίς νά παύουν νά ἔχουν τήν ιδιότητα τοῦ κτίσματος, τήν ὁποία ἄλλωστε θά ἔχουν αἰωνίως καί κατά τό μέλλοντα αἰώνα, νικοῦν τή φθορά καί τό θάνατο, τό χῶρο καί τό χρόνο. Ἔτσι φανερώνουν μέ τήν παρουσία τους τόν ἴδιο τόν Χριστό μέσα στόν κόσμο. Ἄν τοποθετηθοῦν, λέει ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας, πολλοί καθρέπτες κάτω ἀπό τόν ἥλιο, ὅλοι λάμπουν καί ἀκτινοβολοῦν, ὥστε νά νομίζει κάποιος ὅτι βλέπει πολλούς ἥλιους, ἐνῶ στήν πραγματικότητα ἕνας εἶναι ὁ ἥλιος πού ἀστράφτει σέ ὅλους. Ἔτσι καί ὁ Χριστός, πού ἀγιάζει τούς πιστούς, φαίνεται σέ πολλές ψυχές καί παρουσιάζει πολλούς ἁγίους, ἐνῶ παραμένει ἕνας καί μόνος⁴.

Ἡ μετοχή λοιπόν στήν ἀγιότητα δέν εἶναι μετοχή σέ κάποια ἀπρόσωπη ποιότητα ἢ ἀξία, ἀλλά σέ προσωπική ιδιότητα τοῦ ὄντως Ὄντος, τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἡ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι μετοχή στήν ἄκτιστη θεία ζωή. Γι' αὐτό καί ἡ ἀγιότητα ὑπάρχει στόν ἄνθρωπο, ὅσο διατηρεῖται ἡ μετοχή του στή θεία ζωή.

Τό Ἅγιο Πνεῦμα, λέει ὁ Μ. Βασίλειος, εἶναι ἐκεῖνο πού ἀναδεικνύει τούς ἁγίους καί παρέχει τή θεία ζωή σέ ὅσους τή ζητοῦν. Αὐτό λαμπρύνει τούς ἀνθρώπους, προσφέρει ζωή, ἀθανασία καί ἀγιασμό. Ὅποιος ἐμφορεῖται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα ἀγιάζεται καί, ἐνῶ προηγουμένως ἦταν «γῆ καί σποδός», μέ τήν παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποκτᾶ ἀξία προφήτου, ἀποστόλου, ἀγγέλου τοῦ Θεοῦ⁵.

Ἡ Ἐκκλησία ἀπαρτίζεται ἀπό ἁγίους. Γι' αὐτό καί ὅλα τά μέλη της χαρακτηρίζονται στήν Καινή Διαθήκη ὡς ἅγιοι. Ἡ ἀγιότητα ὑπάρχει στήν Ἐκκλησία ὡς κάτι τό δεδομένο καί ἀναμένεται νά ἐκφρασθεῖ στή ζωή τῶν πιστῶν ὡς ζητούμενο. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τά ἄλλα γνωρίσματα τῆς Ἐκκλησίας. Προβάλλουν ταυτοχρόνως ὡς δεδομένα καί ὡς ζητούμενα· ὡς δεδομένα ἀπό τόν Θεό καί ὡς ζητούμενα ἀπό τόν ἄνθρωπο. Ἡ Ἐκκλησία ὡς σῶμα τοῦ Χριστοῦ, πού προσέλαβε καί ἀνακαίνισε ὁλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα, εἶναι ἀπό τή φύση της ἁγία. Ταυτόχρονα ὁμως ἡ ἀγιότητα προβάλλει ὡς ἔργο, στό ὁποῖο μετέχουν καί συνεργοῦν οἱ πιστοί. Προβάλλει ὡς καρπός τῆς συμμετοχῆς καί συνεργίας τῶν πιστῶν στήν ἀγιαστική καί τελειωτική ἐπενέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τά δύο πρῶτα γνωρίσματα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐνότητα καί ἡ ἀγιότητα, φανερώνουν ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐνοποιεῖ καί ἀγιάζει τούς ἀνθρώπους. Εἶναι ὁμως ἰδιαίτερος σημαντικό ὅτι ἡ ἐνοποίηση τῶν ἀνθρώπων πραγματοποιεῖται μέ τόν ἀγιασμό τους ἢ ὅτι ὁ ἀγιασμός τους ὀδηγεῖ στήν ἐνοποίηση. Αὐτό γίνεται ἐξαρχῆς ἀπό τόν ἴδιο τόν Χριστό καί προσφέρεται ὡς δωρεά στόν κόσμο. Χαρακτηριστικά ἐδῶ εἶναι τά αἰτήματα τῆς ἀρχιερατικῆς προ-

4. Βλ. Νικολάου Καβάσιλα, *Εἰς τήν θεῖαν Λειτουργίαν* 36, PG 150, 449 C.

5. Μ. Βασιλείου, *Περί τοῦ Πνεύματος* 1, PG 29, 769 AB.

σευχῆς τοῦ Χριστοῦ: «Καί ὑπέρ αὐτῶν ἐγώ ἀγιάζω ἑμαυτόν, ἵνα ὧσι καί αὐτοί ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ... ἵνα πάντες ἐν ὧσι, καθὼς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοί κἀγὼ ἐν σοί»⁶. Μὲ τὸν τρόπο αὐτόν ἡ ἐνότητα καί ὁ ἀγιασμός τῶν ἀνθρώπων προβάλλουν ὡς ἠθικά αἰτήματα, πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἔνταξή τους στὴν Ἐκκλησία.

Ἡ ἀγιότητα ἔχει σαφῶς ἐκκλησιολογικό χαρακτήρα. Δέν ὑπάρχει οὔτε μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὴ μεταδίδει στὰ μέλη της μὲ τὰ μυστήρια τὸν ἀγιασμό. Καί μέσα σὲ αὐτὴν εἶναι δυνατὴ ἡ μετοχὴ στὴν ἀγιότητα μὲ τὴν κοινωνία τῶν μυστηρίων καί τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ὅταν κάποιος μέλος ἀποσπασθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, δέν μπορεῖ νὰ διατηρήσει τὴν ἀγιότητα, ἔστω καί ἂν μετέχει στὰ μυστήριά της. Τὰ νεκρά ἢ ἀποκομμένα μέλη δέν μποροῦν νὰ μετέχουν στὴ ζωὴ τοῦ σώματος⁷.

Οἱ ἄνθρωποι καλοῦνται νὰ τηρήσουν τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐφαρμόζοντας τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ καί βαδίζοντας τὴν ὁδὸ τοῦ ἀγιασμοῦ. Δέν ὑπάρχει ἐνότητα χωρὶς ἀγιασμό οὔτε ἀγιασμός χωρὶς ἐνότητα. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία, ἐπειδὴ εἶναι ἀγία. Καί εἶναι ἀγία ὡς μία καί ἀδιαίρετη. Ἡ ἀμαρτία διαιρεῖ. Καί ἡ διαίρεση εἶναι ἀμαρτία. Ἀντιθέτως, ἡ ἀγιότητα ἐνοποιεῖ. Καί ὁ ἀγιασμός εἶναι κοινωνία καί ἔνωση. Ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἀγιάζει τοὺς ἀνθρώπους καί τοὺς διατηρεῖ στὴν ἀδιαίρετη Ἐκκλησία.

Ἡ ἀγιότητα ἀποτελεῖ τὸ σκοπὸ τῆς κλήσεως τῶν πιστῶν ἀπὸ τὸν Θεό. «Τοῦτο γάρ ἐστι θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀγιασμός ὑμῶν» γράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος⁸. ἢ «Ἄγιοι γίνεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι»⁹. Ὁ ἄνθρωπος ὡς δημιουργήμα «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν» Θεοῦ¹⁰ καλεῖται νὰ ὁμοιάσει τὸν Θεό. Καλεῖται νὰ γίνεθαι θεός κατὰ πάντα «χωρὶς τῆς κατ' οὐσίαν ταυτότητος»¹¹. Αὐτὸ βέβαια δέν σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ παραγάγει ἀγιότητα. Πηγὴ τῆς ἀγιότητος εἶναι καί παραμένει μόνο ὁ Θεός. Ὁ ἄνθρωπος δέχεται τὴν ἀγιότητα ὡς δωρεὰ τοῦ Θεοῦ. Καί ἡ συνεργία του στό ἔργο τοῦ ἐξαγιασμοῦ του ἔγκειται στό νὰ καταστήσει τὸν ἑαυτὸ του κατάλληλο νὰ δεχθεῖ τὸν ἀγιασμό πού προσφέρει ὁ Θεός στὸν ἄνθρωπο.

Ἡ κτιστὴ ἀνθρώπινη φύση θεώθηκε στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ «ἕως ἄκρας τελειότητος». Καί ἡ Ἐκκλησία ὡς σῶμα Χριστοῦ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο

6. *Ιω.* 17, 19-21.

7. Νικολάου Καβάσιλα, *δ.π.*, PG 150, 449 A.

8. *Α΄ Θεσ.* 4, 3.

9. *Βλ. Λευϊτ.* 11, 44. *Α΄ Πέτρ.* 1, 16.

10. *Βλ. Γεν.* 1, 26.

11. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Πρὸς Θαλάσσιον* 61, σχόλιον 16, PG 90, 44 D.

στόν ἴδιο βαθμὸ θεώσεως¹². Ὅπως ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρών καί παντογνώστης, ἔτσι καί οἱ ἅγιοι, ὡς μέτοχοι τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, γίνονται ἀναλογικά πανταχοῦ παρόντες καί παντογνώστες. Καί ὅπως ὁ Θεὸς εἶναι ἀναρχος καί ἀτελεύτετος, ἔτσι καί οἱ ἅγιοι, ὡς μέτοχοι τῆς θείας ζωῆς καί ἐνεργείας, γίνονται κατὰ χάρη ἀναρχοί καί ἀτελεύτετοι. Ἄλλωστε ἤδη ἀπὸ τὸν παρόντα αἰῶνα, ἐνῶ ζοῦν καί ἐνεργοῦν ὡς ἀληθινὰ καί ἀνεπανάληπτα πρόσωπα, μέσα τους ζεῖ καί ἐνεργεῖ ὁ ἴδιος ὁ Θεός¹³.

Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στόν Θεό καί τόν ἄνθρωπο ὑπάρχει καί θά ὑπάρχει διαπαντός μόνο ὡς πρὸς τὴν οὐσία, ὅχι ὅμως ὡς πρὸς τὴ δόξα καί τό περιεχόμενο τῆς θείας ζωῆς. Ὅταν ὑποτιμᾶται τό μεγαλεῖο τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας, φαλκιδεύεται ἡ χριστιανικὴ ζωή. Ἡ ὑποτίμηση αὐτὴ δέν εἶναι ἀπόδειξη ταπεινοφροσύνης, ἀλλὰ πλάνη καί μεγάλη ἁμαρτία, πού ἀποκλείει τὴν προσέγγιση τῆς ἀληθινῆς μετάνοιας. «Θεωροῦντες ἑαυτοὺς ὡς ὄντα κατώτερα τοῦ Χριστοῦ», γράφει ὁ Γέροντας Σωφρόνιος, «ἀρνοῦνται οἱ ἄνθρωποι ἐν τῇ πραγματικότητι νά ἀκολουθήσουν Αὐτόν εἰς τὸν Γολγοθᾶν»¹⁴.

Ὅπως εἶναι γνωστό, κάθε θρησκεία ξενικᾶ ἀπὸ τὴ διάκριση μεταξὺ ἁγίου καί κοσμικοῦ. Ἡ διάκριση αὐτὴ ὑπάρχει καί στό Χριστιανισμό καί ἐφαρμόζεται σέ ἐπίπεδο κοινωνικό καί ἠθικό. Ἐκεῖνο ὅμως πού χαρακτηρίζει τό Χριστιανισμό καί τόν ξεχωρίζει ἀπὸ τίς διάφορες θρησκείες εἶναι ἡ ὑπέρβαση τῆς διχοτομικῆς διακρίσεως ἀνάμεσα στό ἱερό καί τό κοσμικό. Καί ἡ ὑπέρβαση αὐτὴ πραγματοποιεῖται στό ὄντολογικό ἐπίπεδο· στό ἐπίπεδο τῆς ἐν Χριστῷ ἀνακαινίσεως τοῦ ἀνθρώπου καί ὁλόκληρου τοῦ κόσμου.

Ἡ μόνη οὐσιαστικὴ διάκριση κατὰ τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία βρίσκεται ἀνάμεσα στόν ἀδημιούργητο Θεό καί τό δημιουργημένο κόσμος, δηλαδή ἀνάμεσα στό ἄκτιστο καί τό κτιστό. Ἡ διάκριση αὐτὴ κατὰ τὴν ὀρθόδοξη θεολογία γεφυρώνεται, χωρὶς ὅμως καί νά καταργεῖται, μέ τὴ μετοχή τοῦ κτιστοῦ κόσμου στὴν ἄκτιστη ἐνέργεια ἢ χάρη τοῦ Θεοῦ. Ἡ μετοχή αὐτὴ ἀγιάζει τὸν κόσμο καί τόν μεταβάλλει σέ καινὴ κτίση.

Ὁ ἅγιος εἶναι ὁ «τόπος» ἐνοικίσεως τοῦ Θεοῦ ἢ ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ¹⁵. Ὁ Θε-

12. Βλ. Ἀρχιμ. Σωφρονίου, *Ἀσκησις καί θεωρία*, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 1996, σ. 138-139.

13. «Οὕτω κἀνταῦθα ἐν τῷ Παύλῳ ζῆ τε καὶ λαλεῖ Χριστός, καίτοι Παύλου ὄντος τοῦ ζῶντος καὶ λαλοῦντος. Οὕτω Πέτρος θανατοῖ καὶ ζωογονεῖ, καίτοι θεοῦ μόνου τοῦ θανατοῦντος καὶ ζωογονοῦντος ὄντος»· Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Περὶ θείας καὶ θεοποιοῦ μεθέξεως* 20, ἐπιμ. Π. Χρήστου. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, *Συγγράμματα*, τόμ. 2, σ. 154. Πρβλ. καὶ Ἀρχιμ. Σωφρονίου, *ὁ.π.*, σ. 137 καὶ 150.

14. Ὅ.π., σ. 155.

15. Βλ. Μ. Βασιλείου, *Περὶ Ἁγίου Πνεύματος* 62, PG 32, 184 A.

ός αναπαύεται στους αγίους, όπως και οι άγιοι στον Θεό. Οι άγιοι άντανακλούν τον Θεό στον κόσμο και ο Θεός «θαυμαστός εν τοῖς αγίοις αὐτοῦ»¹⁶. Ὅτι προσφέρει ο Θεός στον κόσμο, ὅτι δόθηκε στήν Ἐκκλησία ἐν Χριστῶ και διατηρεῖται μέ τήν παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθίσταται ἐμπειρικά προσιτό στά πρόσωπα τῶν αγίων.

Τήν κορυφαία θέση μεταξύ τῶν αγίων κατέχει ἡ Παναγία: ἡ μητέρα τοῦ Χριστοῦ και τῆς ἐν Χριστῶ καινῆς κτίσεως. Ἡ Παναγία εἶναι τό τελειότερο ἀνθρώπινο πρότυπο, πού ἀφοσιώθηκε ἐξολοκλήρου στον Θεό και ἔκανε δυνατή τήν ὑποστατική ἔνωσή του μέ τόν ἄνθρωπο. Εἶναι ἡ νέα Εὔα, πού μέ τήν τέλεια ταπείνωση και καθαρότητά της κατέστησε δυνατή τήν πραγματοποίηση τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ για ὁλόκληρο τόν κόσμο. Γι' αὐτό ἡ Παναγία ἔχει ὀργανική θέση στή ζωή και τή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας.

Μετά τήν Παναγία ἔρχονται οἱ άγιοι. Ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ τήν Παναγία και τούς αγίους πού ἀναδεικνύονται στήν ἱστορία της. Και μέ ὅσα «τιμᾷ τούς προλαβόντας, προτρέπεται τούς παρόντας»¹⁷. Ἐγκωμιάζοντας τά κατορθώματα τῶν αγίων και κοσμώντας τίς ἡμέρες τοῦ ἔτους μέ τίς μνημες τους προτρέπει και χειραγωγεί τούς πιστούς στήν ἀρετή¹⁸. Βέβαια, τά κατορθώματα τῶν αγίων εἶναι πολλά και για τούς πολλούς δυσπρόσιτα ἢ και ἀπρόσιτα. Ἐπειδή ὅμως αὐτά ἀρχίζουν μέ τήν ταπείνωση και τή μετάνοια, ὅποιος αισθάνεται ἀδύνατος νά τούς μιμηθεῖ στά μεγάλα και ὑψηλά, μπορεῖ νά μιμηθεῖ τήν ταπείνωση και τή μετάνοιά τους¹⁹.

Οἱ άγιοι ὡς μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀποκαλύπτουν τόν ἴδιο τόν Χριστό και αισθητοποιοῦν τήν παρουσία του μέσα στήν ἱστορία. Ἡ ἀναφορά στήν ἀρετή τῶν αγίων εἶναι ἀναφορά στήν ἀρετή τοῦ Χριστοῦ. Βέβαια, ὅλοι οἱ άγιοι δέν ἔχουν στήν πληρότητα ὅλες τίς ἀρετές, ἀλλά διακρίνονται περισσότερο για κάποια ἢ κάποιες ἀπό αὐτές. Βρίσκοντας στον ἕνα άγιο τή σοφία, στον ἄλλο τή δικαιοσύνη, στον ἄλλο τήν ὀσιότητα, στον ἄλλο τήν πραότητα κ.τ.λ. βρίσκουμε τόν ἴδιο τόν Χριστό μέ τήν ἰδιαιτερότητα και τήν ἀρμονία τῶν μελῶν τοῦ σώματός του μέσα στήν ἱστορία²⁰. Οἱ άγιοι τῆς Ἐκκλησίας, ὡς «ἀστέρες πολὺφωτοι τοῦ νοητοῦ στερεώματος» διαφέρουν μεταξύ τους κατά τή δόξα. Οἱ μεγαλύτεροι άγιοι ἔχουν μεγαλύτερη δόξα, πού συνδέεται και μέ ὑψηλότερη πληρότητα ἀρετῶν. Χαρακτηριστικά εἶναι τά

16. Ψαλμ. 67, 35.

17. Μ. Βασιλείου, *Εἰς άγιον Μάμαντα* 2, PG 31, 592 C.

18. «Τοῦτο γάρ ἐστι μαρτύρων ἐγκώμιον, ἢ πρὸς ἀρετὴν παράκλησις τῶν συνειλεγμένων»· Μ. Βασιλείου, *Εἰς 40 μάρτυρας* 2, PG 31, 509 A.

19. Βλ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Ὁμιλία* 28, PG 151, 361 C.

20. Βλ. Ἰωάννου Κασσιανοῦ, *De institutis coenobiorum* 5, 4, 3.

ὅσα λέγονται γιά τό Μ. Βασίλειο ὡς φορέα τῶν ἀρετῶν ὅλων τῶν ἀγίων: «Πάντων τῶν ἀγίων ἀνεμάξω τάς ἀρετάς... Μωυσέως τό πρᾶον, Ἡλιοῦ τόν ζῆλον, Πέτρου τήν ὁμολογίαν, Ἰωάννου τήν θεολογίαν»²¹.

Μέσα στό πλαίσιο αὐτό κατανοοῦνται καί τά θαύματα πού ἐπιτελοῦν κατὰ τή διάρκεια τῆς ζωῆς τους, ἀλλά καί μετά τήν κοίμησή τους, οἱ ἅγιοι. Αὐτά δέν προέρχονται ἀπό κάποια ἀόριστη ὑπερβατική δύναμη, ἀλλά ἀπό τήν κοινωνία τους μέ τόν Χριστό. Οἱ ἅγιοι ζοῦν ἐν Χριστῷ καί ὁ Χριστός ζεῖ στούς ἀγίους. Ἡ κοινωνία μέ τόν Χριστό καθιστᾷ τούς ἀγίους κοινωνούς τῆς δυνάμεώς του. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός εἶπε ὅτι ὅποιος πιστεύει σέ αὐτόν θά κάνει τά ἔργα πού ἔκανε καί ἐκεῖνος καί ἀκόμα μεγαλύτερα²².

Ἡ κοινωνία τῶν ἀγίων μέ τόν Χριστό εἶναι ἀπεριόριστη καί φθάνει ἕως τήν ταύτισή τους μέ τόν Χριστό. Βέβαια, ἡ ταύτιση αὐτή ἔχει χαρισματικό χαρακτήρα. Δέν σημαίνει μετοχή στή θεία οὐσία. Ὁ ἅγιος γίνεται ἐν Χριστῷ θεός κατὰ πάντα «χωρίς τῆς κατ' οὐσίαν ταυτότητος»²³. Καί ἡ κοινωνία πού συνάπτεται μέ τόν Χριστό καί τούς ἀγίους εἶναι ἡ μόνη ἀληθινή κοινωνία. Ὅπως ἐπισημαίνει ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας, στή φυσική ζωή ἡ κοινωνία ἐμφανίζεται μᾶλλον ὡς διάσπαση. Ἔτσι, ἡ κοινωνία μέ τούς φυσικούς γονεῖς ἀναπτύσσεται μέ τό βαθμιαῖο διαχωρισμό τῶν παιδιῶν ἀπό αὐτούς. Καί ἡ συγγένεια μαζί τους στηρίζεται στή διαδοχική κατοχή τῶν ἴδιων πραγμάτων²⁴. Ἡ ἀληθινή ὁμως κοινωνία δημιουργεῖται μέ τήν ταυτόχρονη ὑπαρξη τοῦ ἴδιου πράγματος σέ ὅλα τά μέλη της. Γιατί, ὅταν τό ἴδιο πράγμα ὑπάρχει διαδοχικά στόν ἕνα καί στόν ἄλλο, δέν ὑπάρχει ἀληθινή κοινωνία, ἀλλά μᾶλλον διαχωρισμός, «οὐ γάρ ἐστι τό συνάπτον, ὅτι μή πάρεστι κατὰ ταυτόν ἀμφοτέροις ὁ γε μόνος ἐκάτερος ἔχει»²⁵. Μέ τόν Χριστό ὁμως δημιουργεῖται ἀληθινή κοινωνία, γιατί ὅλα τά μέλη μετέχουν ταυτόχρονα στό ἴδιο πράγμα. Ὁ Χριστός, στό σῶμα τοῦ ὁποίου ἐντάσσεται ὁ πιστός, δέν χωρίζεται ἀπό αὐτόν, ἀλλά παραμένει διαρκῶς ἐνωμένος μαζί του καί τόν ζωογονεῖ μέ τήν παρουσία του²⁶.

Στή ζωή τῶν ἀγίων παρουσιάζονται οἱ ἀπεριόριστοι ὀρίζοντες τοῦ χριστιανικοῦ ἥθους καί τῆς χριστιανικῆς τελειώσεως. Ἐνίοτε μέ τό πρόσχημα τῆς ἀναφορᾶς τῆς ἀγιότητος στή θεία φύση παραθεωρεῖται ἡ ἀξία τῆς ἀγιότητος τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς ἀνθρώπινης συνεργίας, πού ἐκδηλώνεται στό

21. Ἀπόστιχον Ἑσπερινοῦ 1ης Ἰανουαρίου.

22. Βλ. Ἰω. 14, 12.

23. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Πρός Θαλάσσιον 61, PG 90, 44 D.

24. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς 4, PG 150, 600 C.

25. Ὁ.π.

26. Ὁ.π., 601 AB.

ἐπίπεδο τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἀσκήσεως. Ἀναμφισβήτητα, ἡ ἀγιότητα ὡς φυσική ιδιότητα ἀνήκει μόνο στὸν Θεό. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἀποδοχὴ τοῦ θείου σχεδίου γι' αὐτόν καὶ μὲ τὴ συνεργία του γιὰ τὴν πραγματοποίησή του ἀνυψώνεται στὴν ἴδια δόξα.

Ἡ πορεία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἀγιότητα ἀποτελεῖ ἠθικό καὶ πνευματικό ἄθλημα. Ὁ ἄνθρωπος δέν παράγει, ἀλλὰ δέχεται, ἢ κατὰ τὴν ὁρολογία τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ «πάσχει» τὴν ἀγιότητα, μετέχοντας στὴν ἁγιαστική καὶ θεοποιὸ χάρη τοῦ Θεοῦ²⁷. Αὐτὸ ὅμως δέν σημαίνει καὶ ὅτι παραμένει ἀδρανής. Ἄν δέν καθαρθεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ πάθη του καὶ δέν καταπολεμήσει τὴ φιλαυτία του, δέν μπορεῖ νὰ γίνεῖ μέτοχος στὴ χάρη τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὰ δέν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνουν χωρὶς κόπο καὶ ἀγώνα πνευματικό, χωρὶς δηλαδή τὴν συνεργία τοῦ ἀνθρώπου στό ἔργο τῆς ἀνακαινίσεώς του, πού μυσταγωγεῖ ὁ Θεός. Καὶ ἡ συνεργασία αὐτὴ μὲ τὸν Θεό καθιστᾶ τὸν ἄνθρωπο θεοειδή.

Ἡ ἀγιότητα φαίνεται ξένη στὴν ἐποχὴ μας. Καὶ εἶναι πραγματικά ξένη ἢ ἀγιότητα πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου σέ κάθε ἐποχῇ. Ἡ ἀποξένωση, βέβαια, αὐτὴ εἶναι φυσικό νὰ ὀξύνεται μὲ τὴν ἐκκοσμίκευση καὶ τὴν αὔξηση τοῦ κακοῦ στὴν ἐποχὴ μας. Γι' αὐτὸ δύσκολα ὁ σύγχρονος Χριστιανὸς σκέφτεται καὶ πολὺ δυσκολότερα ἀποφασίζει νὰ βαδίσει τὸ δρόμο πρὸς τὴν ἀγιότητα, πού ἀποτελεῖ καὶ τὸ μόνο δρόμο πού ὀφείλει νὰ βαδίσει κάθε πιστός. Ἐκεῖ ὅμως πού πλεονάζει ἡ ἁμαρτία, περισσεύει καὶ ἡ χάρη, σημειώνει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος²⁸. Καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύεται μὲ τὴν πλειάδα τῶν ἁγίων πού γνωρίσαμε στὴν Ἐκκλησία μας κατὰ τὸν αἰῶνα πού πέρασε. Ἀλλὰ καὶ ἡ τιμὴ τῶν πιστῶν πρὸς τὴν ἀγιότητα μαρτυρεῖται μὲ ἀρκετοὺς τρόπους στίς ἡμέρες μας. Ἡ προβληματική ἐδῶ ἐστιάζεται στὴν ἀπόφαση καὶ τὴν προσπάθεια γιὰ τὴ βίωση τῆς ἀγιότητος. Καὶ ἡ προβληματική αὐτὴ, πού ὑπάρχει σέ ὁλόκληρο τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι φυσικό νὰ ἀπασχολήσῃ ιδιαίτερα τοὺς ποιμένες τῆς καὶ τοὺς ὑπευθύνους γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῶν πιστῶν.

27. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Κεφάλαια διάφορα* 1, 55, PG 90, 1209 C.

28. *Ρωμ.* 5, 20.